

TEATERUGER 2007 OM CHRISTEN KOLD - Udgangspunkt

Der findes kun i ubetydelig grad skriftligt materiale fra Kolds egen hånd om såvel hans liv som hans pædagogik. Hovedsagligt må dette søges i værker udfærdiget af samtidige og ikke mindst senere researchere, forfattere mv.

I årene 1842-47 befinder Kold sig i Smyrna (Izmir i den asiatiske del) i Tyrkiet. Han er rejst dertil som huslærer hos præsten L.D. Hass, der er udsendt af Dansk Missionselskab som missionær. Allerede inden afrejsen fra København er Kold og Hass blevet uenige om Kolds opgaver, og efter et år i Smyrna flytter Kold fra familien Hass og nedsætter som bogbinder lidt uden for byen. Håndværket som bogbinder har Kold fået svendebrev på umiddelbart før afrejsen fra København.

Det første års tid - især under udrejsen - har Kold skrevet dagbog, men fra sommeren 1843 til sommeren 1847 - hvor Kold kommer til Holmsland som huslærer efter at have rejst op gennem Europa i 3 måneder til fods med hele sit habengut på en trækvogn - ved vi reelt ikke noget Kolds liv (så det kan der fantaseres, fabuleres etc. over).

Ud fra Kolds breve, dagbog og digte kan man se, at han - i hvert fald til at begynde med i Smyrna - har meget stor (formentlig uerotisk) kærlighed til pigen Maren Knudsen. Kold har været huslærer for Maren i Forballum i Sønderjylland hos faderen, K.L. Knudsen. Maren er den anstødssten, der i 1839-40 får Kold til at opdage fortællingen som pædagogisk formidling (som protest mod den gængse og officielt lovfæstede udenadslære efter N.E. Balles katekistiske lærebog) - hvilket Kold siden udvikler til sin pædagogik, der fordrer oplivelse som forudsætning for oplysning.

Efter hjemkomsten melder Kold sig i 1848 som frivillig soldat i det såkaldte "Jægerkorps" (der også noget mindre flatterende blev benævnt som Herregårdsheltene - begge navne skyldes "soldaternes" påklædning), der for stor dels vedkommende består af seminarister, til Borgerkrigen i Slesvig-Holsten på dansk side, men han kommer aldrig i kamp. Dette er nok ganske heldigt, da Kold ikke rigtig kan finde ud af, hvordan et gevær fungerer - til gengæld er hans officerer meget tilfredse med den måde, hvorpå Kold kan opildne de øvrige soldaters entusiasme med fortælling, foredrag og sang om det danske og danskheden.

I 1866 inviteres Kold til at være hovedtaler ved de såkaldte grundtvigske vennemøder i København den 11. september - talen nedstenograferes. Kold er som 48-årig umiddelbart forinden, den 8. august blevet gift med den 21-årige Anne Kristine Jacobsen (kaldet Stine), der året forinden har været elev med efterfølgende ansættelse på Dalum Højskole, som Kold opretter i 1862. Det siges om Kold i den forbindelse, at han var meget forelsket, og at han "blev pynteligere i tøjet og mildere i tonen".

TEATERUGER 2007 OM CHRISTEN KOLDS FODREJSE

Synopsis

En kort synopsis om Kold i 1847-48.

Epilog: I 1866 sidder den smask-forelskede Kold på Højskolen i Dalum og forbereder sig på den tale, han skal holde ved vennemødet i København den 11. september. Hans tanker går (i denne forestilling) specielt tilbage til begivenhederne i 1847-48. Erindringsglimtene udformes i 4-5 scenarier:

1. Et tyrkisk/persisk marked (Smyrna/Izmir) 1847
2. Et kvægmarked (Husum) 1847
3. Den sorte skole (Thisted) 1847
4. Vesterhavsfiskerne (Holmsland) 1847-48 (3 og 4 kan eventuelt sammenflettes til et scenarie.)
5. Jægerkorpset (Fyn) 1848

Scenegang

Der kan opstilles 3 alternativer for scenegangen for de 4 - 5 scenarier. I alle tilfælde vil forestillingen begynde og slutte i salen. En mulig start er, at Kold sidder og tænker tilbage i sit studierkammer på Dalum Højskole. En mulig slutning er, at Kold bliver gift (i al stilhed) med Stine viet af kapellan Sommer, mens de øvrige højskolelærere er på kursus i Ryslinge.

1. mulige scenegang - kronologisk, stationær

Forestillingen gennemføres ud fra kronologien med publikum siddende i Salen. Det betyder, at hovedhandlingen gennemføres på scenen med eventuelle sidehandlinger rundt om i rummet og eventuelt blandt publikum.

2. mulige scenegang - kronologisk, fortløbende

Forestillingen gennemføres ud fra kronologien med publikum defilerende forbi / igennem de forskellige scenarier som tableauer på forskellige lokaliteter. Scenarierne / tableauerne behøver langt fra at være stillestående "stilbilleder", men indeholder samtidig hver for sig ikke nogen fremadskridende handling med begyndelse og afslutning.

3. mulig scenegang - "ukronologisk" flash-back

Da der er tale om erindringsglimt, behøver de enkelte billeder / scenarier nødvendigvis ikke ses / opleves i kronologisk rækkefølge. Forestillingen gennemføres derfor med scenarierne på forskellige lokaliteter, hvor der hvert sted er en mindre fortløbende handling med begyndelse og slutning (a la "Jeppe og Troels"). Hver forestilling gennemføres et antal gange, der er lig med antallet af scenarier. Publikum går i lige store grupper i "stjerneformation" til og fra Salen / Sneglen til de forskellige scenarier, hvorfor det er meget vigtigt, at handlingsforløbet på de enkelte lokaliteter har samme varighed.

I alle 3 former for scenegange - men især 2 og ikke mindst 3 - kan det være en event at anvende en "Find Holger-effekt", dvs. 5 -10 genstande, ordspil, sætninger, roller etc. etc., der går igen i de forskellige scenarier.

Udkast til de 4 scenarier i sløjfespillet.

Bindeleddet mellem sløjferne er Kolds køkken hjemme på højskolen i Dalum i 1866.

Kold sidder derhjemme i køkkenet og skal forberede sin Vennemøde tale i København. Han sidder derfor og tænker tilbage på sit liv. Disse erindringsbilleder bruger han i sin tale. Vi følger begivenhederne derhjemme i køkkenet hos sin elskede Kirstine. Vi hører, hvordan hun og børnene ivrige og stolte deltager i diskussionerne af, hvad han skal fortælle om. Der bliver sunget sange der passer til begivenhederne. Sangen foregår som fællessang med publikummet. Derefter går de i deres grupper ud til de 4 scenarier på skift, for senere at vende tilbage, for at høre endnu en lille bid af forberedelserne til Vennemødetalen. Visa versa.

1. Et tyrkisk/persisk marked (Smyrna/Izmir)

Her møder vi Kold midt i sin virke som bogbinder og missionær af Guds nåde, nemlig som et folkeligt modstykke til den gængse missionær - pastor Hass. *Gud elsker jo mennesket*. Vi møder Kold blandt søfolk, hvor han mærker sin hjemve, når han møder nordiske søfarende. Derved finder han ud af, hvad hans egentlige virke skal være – nemlig folkeoplyser. Dette sker i den store forvirring og det hektiske liv i Smyrna.

Og uden at man kommer på kant med den politiske korrekthed opleves alle fordommene omkring et tyrkisk marked. Det vil sige tuskhandel, fløjtende slangtæmmere, mavedansende kvinder, kamelkaravaner, "ægte" flyvende tæpper, krukker med parfumer, krydderier, ædelstene mv. - Aladdin, Alibaba og 40 røvere, 1001 nat, Hodja fra Pjort og hele den tyrkiske musik. Det er her europæer møder den nærorientalske kultur.

2. Et kvægmarked (Husum)

Det er her studedriverne fra Thy, Mors og Vestjylland mødes for at sælges deres kreaturer, så de kan få dem udskibet til det øvrige Europa og England. Her er der også tuskhandel, hvor den kloge narrer den mindre kloge. Her kan man møde studekræmmere som Knud Knudsen fra Forballum med flere. Disse har penge på lommen og et stort frisind overfor nye tanker og ideer, blot de holder sig inden for lovens rammer. Verdener brydes i denne metropol for den globale tidsånd. *Gud elsker jo mennesket*.

Her i Husum er der liv og glade dage med ølstuer med prostituerede, musik og bal samt hasardspil. Østens mystik er repræsenteret ved spåkoner, omrejsende plattenslagere, gøglere, fremvisning af vanskabninger (så som negre og skæggede damer) og eksotiske dyr. Det er også adgangen til en ud- og indskibningshavn med sømænd af mange nationaliteter, fremmede varer og krydderier, slagsmål, duft af hamp og tjære. Det er her den nordeuropæerne møder den mellemeuropæiske kultur. Vi ser Kold komme igennem Husum med sin trækvogn på vej mod Danmark og Thisted.

3. Den sorte skole (Thisted / Holmsland)

Umiddelbart hjemkommet fra fodrejsen besøger Kold venner og bekendte i Thisted og omegn. På besøg i den lokale skole kan han erfare, at den sorte skole med katekisering (dvs. udenadslære) efter N.E. Balles lærebog fra 1791 og "den indbyrdes undervisning" stadig er de anvendte pædagogiske midler. Med udgangspunkt i dette og sine erindringer fra den første tid som skole- og ikke mindst huslærer beslutter Kold sig definitivt for at blive folkeoplyser og med udgangspunkt i fortællingen at gennemføre sit pædagogiske princip: Oplivelse forud for Oplysning. *Gud elsker jo mennesket*.

I en stilling som huslærer på Holmsland blandt de fattige vesterhavsfiskere, der dagligt sætter livet ind for at tjene til livets ophold, er der ikke megen markedsstemning eller for den sags skyld oplivelse. I dette nøjsomme, barske miljø modtager Kold efterretninger om oprøret og den efterfølgende borgerkrig i Slesvig-Holsten, og om "revolutionen" i København, der betyder, at Frederik Folkekær udskriver valg til den grundlovgivende forsamling.

Det er også her Kold oplever de første tendenser til en opdeling af "Den gudelige vækkelse" i en grundtvigsk retning og en anden retning, som siden bliver kaldt for den indre missionske ("Indre Mission" var i sin spæde begyndelse en del af den grundtvigske bevægelse).

5. Jægerkorpset (Fyn)

Efter samling i Vejle sendes Jægerkorpset via Århus til forlægning på Fyn. Her øser den fortællende Kold ud af sine oplevelser fra rejsen til Smyrna, opholdet der og hjemturen gennem Europa. Han fortæller om Danmarks historie, som den er gengivet i Ingemanns og Grundtvigs forfatterskaber. *Gud elsker jo mennesket.*

Hvem ved, (der intet belæg for det - så det er altså ren fantasi) måske lægger folkemindesamleren Svend Grundtvig måske vejen forbi Kolds forlægning. Svend har på sin fars foranledning (N.F.S. Grundtvig, der i 1849 stemmer imod loven om almindelig værnepligt) lige som Kold meldt sig frivillig til krigen. I givet fald kan Svend Grundtvig jo fortælle Kold om faderens problemer med at bliver opstillet og valgt til den grundlovgivende forsamling.

TEATERUGER 2007 OM CHRISTEN KOLD –

Tekstmateriale som evt. kan anvendes i manuskript:

Kolds egne digte

Kolds mottoer og metaforer

Kolds fortælling "Historien om Lille mis"

Citater fra Kolds få skrifter, især "Om børneskolen"

Citater fra Kolds vennemødetale i 1866

Peder R Møllers hyldestsang fra 1901 (50 året for Ryslunge Højskole)

Sange af Grundtvig, bl.a.:

- Udrundne er de gamle dage (anvendt af Kold til morgensang og sunget ved hans begravelse)
- Er lyset for de lærde blot (Kolds yndlingssang og ofte anvendt af ham til højskolesang)
- Samtidige danske sangtekster fra epoken omkring 1847-48 (se bilag 1. Er en historisk autenticitet ønskelig, bør sangteksterne så vidt muligt synges på de oprindelige melodier, som de er skrevet på, og ikke på de senere komponerede)

Citater fra Ingemanns digtcyklus "Valdemar den Store og hans mænd" (ikke mindst epilogen, som Kold ofte citerede) og romanerne "Valdemar Sejr" og "Erik Menveds barndom".

Bilag 1

Et skøn- og skånsomt udvalg af

DANSKE SANGTEKSTER FRA EPOKEN OMKRING

1847-1848

af N.F.S. Grundtvig

1833:

Morgenhanen atter gol

1834:

Nu skal det åbenbares (Gyldenåret)

1837:

Sangværk I (tekst-samling)

Moders navn er en himmelsk lyd (Modersmålet)

1839:

Er lyset for de lærde blot (Oplysning)

Et jævnt og muntert virksomt liv på jord (af Åbent brev til mine Børn)

Om Danemarks kvide der lød en sang ("Niels Ebbesen")

1840:

For bønder himlens fugle mer (Fugleviser)

1843:

Velkommen i den grønne lund (Sang i det grønne)

1844:

Nu falmer skoven trindt om land (Høst-sang)

1846:

Alt på den vilde hede ("Fristelsen i ørkenen")

1847:

Alle små fugle i skoven er

Jeg gik mig ud en sommerdag

(NB: Grundtvig har skrevet 6 forskellige sangtekster med den indledning)

Skyerne gråne (Efteråret)

Velkommen fra de døde ("Nornegæst")

1848:

Folkeligt skal alt nu være (Folkeligheden)

Fædreland! Ved den bølgende strand (Til Danmark)

Kong Vermund den gamle (Slesvigsk-Dansk Minde-Sang)

1850:

Det var en sommermorgen (Kiærminde-Sang)
Fest-Psalmer 1. udgave (tekst-samling)

1851:

Alt, hvad som fuglevinger fik (Lovsang)

Hvad er det, min Marie (Til min Marie)

1853:

Bladet i bogens sig vender (Lykkens foranderlighed)

Kærlighed til fædrelandet (Den danske nødvendighed)

af B.S. Ingemann

1837:

Morgensange (tekst-samling til Weyse-melodier)

I alle de riger og lande (Holger Danskes Mærke)

Til sagn og sange og eventyr (Sangens fugl)

Vær hilset, mit gamle fædreland (Hilsen til frænderne)

1838:

Aftensange (tekst-samling til Weyse-melodier)

1843:

På Tave Bondens ager (Hans Tausen)

1850:

Dejlig er jorden (Pilgrimssang)

(Ingemann havde hverken jul eller begravelse men fredsslutningen i 1850 i tankerne, da han skrev teksten)

af Andre

At samles, skilles ad / "Afskedssang fra Fanø"

1837:

Sig nærmer tiden (Præludium) / St. St. Blicher

1838:

Sig månen langsomt hæver (Aftenstemning) /
oversat af Carsten Hauch

1840:

Go jawten, go jawten / St. St. Blicher (ca. 1840)
Hun er sød, hun er blød (Min skat) / Chr.
Winther

1842:

Hvor Nilen vander ægypterens jord (Gurre) /
H.C. Andersen

1845:

En lille nisse rejste (Den største mand) / Julius
Gerson
Når kommer våren vel? (Børneviser) / Carl
Bagger
Vor Gud, han er så fast en borg / oversat af
J.P. Mynster

1846:

En skål for den mø / "oversat" af C. Hostrup
Jyden han æ stærk å sej / St. St. Blicher

1847:

Højt fra træets grønne top (Juletræet) / Peter
Faber
(strofe 5: "Denne fane ny og god" er først skrevet
i udgivelsesåret 1848)
Man må rejse til fods (fra Eventyr på fodrejsen) /
C. Hostrup

1848:

Den gang jeg drog af sted (Den tapre
landsoldat) / Peter Faber
Påsekklokken kimed mildt (Slaget ved Slesvig)
/ Carl Ploug

1849:

Den sømand, han må lide / Adolph von der
Recke
Det var en lørdag aften / redigere af Svend
Grundtvig
I natten klam og kold (Fredericia-Slaget) /
Adolph von der Recke

1850:

Hvor skoven dog er frisk og stor / H.C.
Andersen
I Danmark er jeg født (Danmark mit fædreland) /
H.C. Andersen

Længe nok har jeg bondepige været (Det
danske sprog i Sønderjylland) / K. Karstensen
Sikken voldsom trængsel og alarm (Jule-
stemning) / Peter Faber (ca. 1850) (bliver ofte
fejlagtigt anført som skrevet i udgivelsesåret
1877 - Peter Faber angives også ofte fejlagtigt
som komponist til melodien)
Slumre sødt i Slesvigs jord (Mindesang) / H.P.
Holst

1859:

Du skønne land med dal og bakke fagre (For
Sønderjylland) / Edvard Lembecke
Jylland mellem tvende have (Jylland) / H.C.
Andersen
Vort modersmål er dejligt / Edvard Lembeck

